DE SGARDELLI CAESAR

KÉPES KATONAI MESEKÖNYVE

A NAGY HÁBORÚBÓL

301801
4

IV. OROSZ FOGSÁG.

HAJNAL-KIADÁS

DE SGARDELLI ŐRNAGY

KÉPES KATONAI MESEKÖNYVEI

A NAGY HÁBORUBÓL

IV. KÖTET: OROSZ FOGSÁG.

DE SGARDELLI CAESAR

KÉPES KATONAI MESEKÖNYVEI

A NAGY HÁBORÚBÓL

IV. KÖTET

OROSZ FOGSÁG

MÜHLBECK KÁROLY FESTŐMŰVÉSZ RAJZAIVAL

HAJNAL KÖNYVKIADÓ-VÁLLALAT
BUDAPEST, VI., RÉVAY-UTCA 14.

M. NEMZETI MÚZEUM KÖNYV-TÁRA

801.801/4
103.663

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. Növedéknapló
1982 8 év. 152 sz.

R 1505

KORVIN TESTV. GRAFIKAI INT. BUDAPEST

TARTALOM

Oldal

Előszó 7
Fürdés a vasut mentén 13
Tűzoltóriadó Astrahánban 21
Magyar hűség 31
A kis magyar cukrász 41
Díszműárugyár és motozás 49
A Volgán át puskatűzben 57
Szökés a fogolytáborból 65

ELŐSZÓ.

Kedves jó gyermekeim!

Immáron a negyedik szent estén kezemben a mesekönyvemmel a karácsonyfához csalogatlak titeket, hogy megtanuljátok igaz történetkéimből szeretni és tisztelni a magyar vitézeket.

Üljetek ide, jó szorosan mellém, mert ma gondolatban elkalandozunk a világ legnagyobb birodalmába, a hatalmas cár hófehér országába. Messze, nagyon messze van ide a minden oroszok cárjának, az Atyuskának két világrészre szóló birodalma. Ez az a titokzatos mesebeli ország, amelyről még oly sokat fogtok hallani az életben, amelynek egy egész országrész a nagy börtöne: Szibéria.

Ide is elmegyünk, ez az örök hó országa, hol délben virrad és délután este van. Tiz hónapos itt a tél, embermagas hóval és csonttá

fagyott patakokkal. A jeges szellő éjjel szélviharrá lesz és besüvít a falakon át a szobákba. Az ablakokat papirral ragasztják körül és egész nap faszenes parázson forró teavíz párolog, hogy egy kis meleget öntsön az udvarról visszatért félig megdermedt földhözragadt szegény szibériai parasztba. Állat és ember egy szobában laknak. Az egyik falu sok száz versztnyi távolságban van a másiktól, szegényesen, magárahagyottan. A háromlovas szánkó — a trojka, heteken át visz üvöltő farkascsordák között a legközelebbi vasuti állomásig. Ebben az országban jártunk mi szegény magyar hadifoglyok, itt vártuk, mikor üt a megszabadulás órája.

Ebben az országban nem őrzik a foglyokat, mert innen megszökni nem lehet. Itt nincsen külön fegyház, itt nem épülnek börtönök, itt az egész ország rabságban szenved. Az örökhó, a sóhajok országának minden lakója örök hűséget esküdött a jégnek, a fagynak, a szibériai végnélküli hómezőknek. Hová, merre mehetett volna a szegény magyar hadifogoly?

De még ott is voltak kedves és valóban megtörtént történetek. Ezeket fogom most elmondani, vagy ha úgy akarjátok, elmesélni.

„Immáron a negyedik szent estén a karácsonyfához csalogatlak titeket, hogy megtanuljátok igaz történetkéimből szeretni és tisztelni a magyar vitézeket."

Pedig a költővel együtt mondom én is nektek:

— *Nem mese ez, gyermek!*

Nem bizony, mert minden szó, amit leírok, maga a való igazság. De nem ám olyan, hogy úgy hallottam mástól, vagy azt beszélték nekem. De nem ám, hanem amit olvasni fogtok, azt én mind végigcsináltam, átéltem és nagyobbrészt velem esett meg. Jól értsétek meg fiúk és lányok, ezek nem elképzelt költött mesék, ezeket nem találta ki senki sem, de legkevésbé én. Itt nincsenek mesebeli királyok, aranyhintók, szivárványhidak, tündérek és erdei manók. Nincsenek aranyhajú hercegnők, bőrharisnyás indián vezérek, nem rézbőrüek táncolnak haditáncot bumerangokkal, nem vasorrú bábákról, nem gonosz mostohákról, nem hétfejű sárkányokról esik itten szó.

Itt a nagy világháborút végigharcolt magyar honvédekkel valóban megtörtént, néha szomorú, néha kacagtató esetek leírását fogjátok találni.

Igen, ez való a magyar gyermekeknek. Magyar fiúk, magyar leányok, ne felejtsétek el soha, hogy hazátokat mindig vitéz apáitok védelmezték meg, ezek verekedték vissza ezer

éven át a rablóhordáktól megtépázott hont.

Ezeket a hősöket ismerjétek meg, nem pedig a kacsalábon forgó vár elvarázsolt lovagjait.

Ezt el kellett mondanom nektek mielőtt megkezdeném, mert így jobban meg fogjátok érteni egy öreg katonabácsi őszinte szavait.

Tehát jól figyeljetek!

Fürdés a vasut mentén

Mikor legutoljára a lövészárokban eltöltött szentestéket meséltem el, azzal fejeztem be soraimat:

Elállt a harangszó és a harctéri szent karácsonyestnek vége volt. Ki gondolta volna akkor, hogy a következőt Szibériában fogjuk megérni . . .

Pedig bizony úgy volt.

Egy forró nyári napon, a nagy lembergi csata utolsó napján, a csehek árulása miatt, sok százan orosz hadifogságba jutottunk.

Éjjel-nappal, alig egy kis megállással, hosszú sorban vonszolták magukat a holtra fáradt hadifoglyok a messzi Oroszország felé.

Már tiz napja gyalogoltunk és állandóan nyomunkban járt az ágyúszó. Sokszor a sötét éjszakában néha felvillanni láttuk saját ágyúink torkából a torkolattűz fényét. És ilyenkor még

gyorsabb menetre ösztökéltek minket a kisérő kozákok egyhamar munkára kész kancsukái. Ebben a hónapban az oroszok csatát csatára vesztettek és fejvesztetten menekültek, szaladtak hátra. És nekünk szegény hadifoglyoknak, velük együtt kellett szaladni. Minden éjjel, mint a kisértetek mécsesei, úgy tüntek fel saját ágyúcsöveinknek reményt adó tüze. Minden ágyúlövés ujabb reménységet öntött szivünkbe, hogy hátha, talán mégis visszaváltanak minket a nehéz rabságból. Egyszer már olyan közel hallottuk az ágyúszót, hogy önkéntelenül talpraugrottunk mindnyájan. Itt a megváltás órája! Senkisem mondhatta, de azt olvastuk le egymás arcáról. De egyszerre csak kürtök harsantak, hangos vezényszavak, kétségbeesett kiabálás mindenfelől. A foglyokat kettős őrizet alá vették és megindult minden, mint egy megdagadt rohanó folyam — de visszafelé. Minket is hajtottak étlen-szomjan csak vissza-vissza! Szivesen türtünk, szenvedtünk, mert tudtuk, hogy a mieink győzedelmesen haladnak előre és üldözik az oroszokat. Titokban dagadozott a szivünk, pedig a gaz tatárfejű, fülbevalós kozákok rajtunk, szegény, fegyvertelen hadifoglyokon töltötték ki tehetetlen dühükben — bosszú-

jukat. A megszabadulás reménye, a győzelem tudata kárpótolt minket mindenért. A vasutakon percenkénti időközzel láttunk teljes gőzzel visszafelé rohanó hatvan-nyolcvan teherkocsiból összeállított vonatokat. Lembergből cipeltek haza mindent, az összerablott holmikat. Láttunk egy nyitott teherkocsit, amelyre egész rendetlenül hamarjában felraktak vagy nyolc zongorát. Menetközben a zongorák ide-oda düledeztek. Egész lakásberendezések, csillárok, gyönyörű képek gurultak vissza Oroszországba. Persze, hogy így nem jutott vonat a hadifoglyoknak és minket véresre sebzett lábakkal hajtottak maguk előtt a vad lovas kozákok. Minden rend felbomlott, sehol egy katonai konyha, égő falvakon, füstölgő, rommá égett tanyák mellett vezetett utunk. Az orosz katonák is azt ettek, amit lophattak. El lehet képzelni, hogy mi jutott a szegény sok száz hadifogolynak. Néha egy egész napig valóban semmi. Talán víz. A közeli ágyúszótól bátorsághoz jutott lakosok, titokban gyümölcsöt és kenyeret osztogattak nekünk. A jó Isten áldja meg őket nemes cselekedetükért.

Igy jutottunk el a monarchia régi határához. Az ágyúszó mindig messzebbről hallat-

szott, végül is egészen elmaradt tőlünk, vele együtt elmaradt minden reménykedésünk. A mi igazi hadifogságunk tulajdonképpen ettől a pillanattól kezdve kezdődött. Itt láttuk, hogy minden összeomlott, vége az utolsó reménysugárnak, visszavonhatatlanul rabok vagyunk. Rabok, akiket visznek messzi bizonytalanságba, Szibériába, az örök hó országába. Bokáig érő homoktengerben jártunk, mikor utolsó pillantásunk a fekete-sárgára festett sorompóra és a még épségben otthagyott osztrák kétfejű sasra esett.

Orosz földön jártunk. A hatalmas nagy cár birodalmába léptünk.

Végre egy orosz vasuti állomás mellett megállítottak minket, mert innen vasuton fognak tovább vinni. Majdnem két napig vártunk a vonatra. A jó Isten szabad ege alatt. Kaptunk kenyeret, 2 darab kockacukrot a teához és kétszersült törmeléket. Befutott egy üres tehervonat és egy teherkocsiba negyven hadifoglyot préseltek bele. Ugy ahogy rá van írva a kocsi falára: 6 lónak vagy 40 embernek.

Nagyot fütyült a mozdony és megindultunk a nagy utra, ahonnan bizony nagyon kevesen térhettek vissza imádott hazájukba.

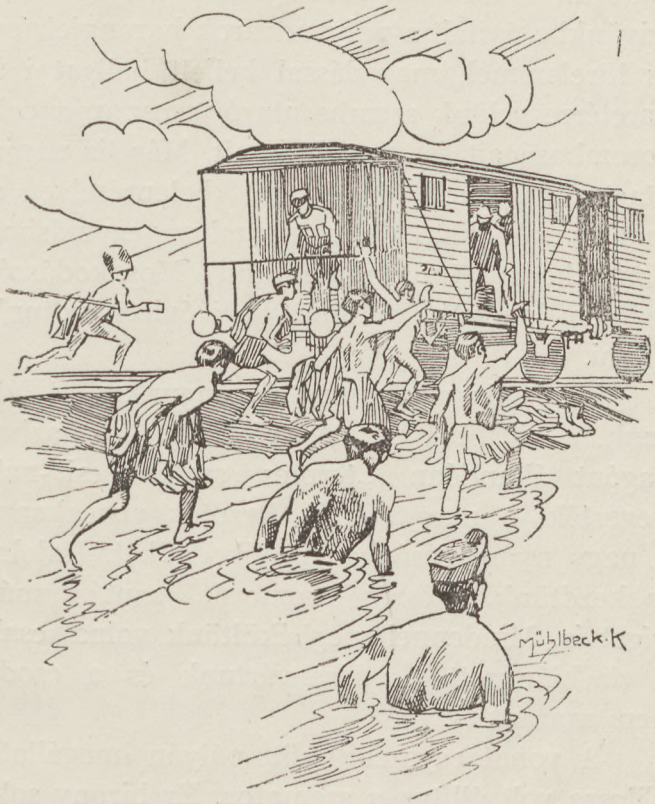

„Egyszerre nagyot fütyült a mozdony és a vonat megindult. El bírjátok képzelni ezt a rohanást!"

Éjjel-nappal szünet nélkül zakatoltak alattunk a kerekek. Csattogtak a váltósinek, a szivünkbe nyilalt a pályaudvarok harangjelzése és türelemmel, megadással kellett hallgatni a harctérre velünk szembe utazó orosz ujoncok gorombaságait és gúnyolódásait. Már tiz napja utaztunk pokoli hőségben, belepréselve a marhavagónokba. Csak guggolva, egymáshoz támaszkodva tudtunk aludni. Mosakodásról szó sem lehetett, örültünk, ha ivóvizet tudtunk kapni.

Mégis lassan-lassan önmagunkra találtunk. A vigabb fiúk már tréfáltak. A marhavagónt állandóan „termes szalonkocsi"-nak nevezték. A magyar fiúk kezdték visszakapni a nagy nyomorúságban is jókedvüket. Dalolni is kezdtünk. Először szomorút, azután már vígat is. Mindennel megbékültünk volna, csak a víz hiányzott. Csodára vártunk és a csoda nem maradt el.

A vonat egyszer nyilt pályán megállott. Tilosra volt állítva a szemafor. Ez bizony sokszor megtörtént. Ilyenkor órákon át átcsorogtunk, nem volt sürgős dolgunk — várhattunk. Alig pár lépésre a vasuti töltéstől egy szép tó kristálytiszta vizével csalogatóan pislogott

felénk. Mindenkit elfogott a vágy, végre két hét után akár ruhástól a vizbe rohanni. Először az orosz őrök rakták le fegyvereiket, levetették ruhájukat és egy-kettőre a vízben voltak. Egy pár merészebb fiú utánuk ment. Nem telt bele öt perc és az egész vasuti szállítmány ledobva ruháit a parton, boldogan lubickolt a vízben. Senkisem mozdult, valóságos jótétemény volt az összetört testnek egy kis felfrissülés. Vidám kacagástól volt hangos a vidék. Egyszerre nagyot fütyült a mozdony és a vonat megindult. El birjátok képzelni ezt a rohanást! Az orosz őrök puskáikat, csizmát, ruhát a honuk alá kapva, amugy vizesen rohanni kezdtek velünk együtt a vonat után. Nem kellett ide türülköző, se fürdőköpeny. A szabad levegőn száradtunk meg. Mint az indiánok, meztelenül rohant és kapaszkodott a „szalon kocsik“ kis lépcsőjén felfelé az egész szállítmány. Végül is a mozdonyvezető a nagy ordításra megállította a vonatot, mert volt olyan is, aki a félpár cipőjét is ott vesztette. Sapka, cipő, harisnya, mindenféle ruhadarabot úgy szedtek össze a réten. A legjobban járt, aki a kocsiban vetkőzött le, azt „ruhatára“ a kocsiban várta.

Együtt voltunk, elindultunk és megszá-

radtunk. Mikor seregszemlét tartottunk „hatalmas ruhatárunk“ felett, fájdalommal tapasztaltuk, hogy a „tengeri csatában“ milyen veszteségek értek minket. Hiányzott ott sapka, ing, fél pár bakancs és más drágaságok. De legalább visszatért közénk a tréfás jókedv. Egy félórára elfelejtettük, hogy hadifoglyok vagyunk.

Igy végződött első fürdésünk a cár birodalmában.

Tűzoltóriadó Astrachánban

A hatalmas Káspi-tenger partján fekszik az egész világ egyik legérdekesebb városa, Astrachán. Itt torkol be a tengerbe az egyik nagy orosz folyó, a szent Volga. A legtöbb orosz dal erről a folyóról szól, mely nagyon oda van nőve az oroszok szeretni tudó, becsületes, jó szivéhez. Astrachánnál a Volga ötször olyan széles, mint a Duna és áradáskor van olyan pontja is, hogy a hajó fedélzetéről csak vizet és eget lehet látni.

Bizony kevés olyan város van a világon, mint Astrachán. Ugy van épitve, mint az olaszországi Velence. A Volga-folyó szétágazó sok száz torkolati ágának partjain állnak a házak. Kevés kivétellel mind fából felépítve. Még a járdák is fából vannak. Ennek az a magyarázata, hogy hetekig kell utazni, míg egy darab követ talál az ember. Fa ellenben az erdőkben

van bőven. Igy mindent fából készítenek. De a fa nagyon tartja a meleget is és télen, mikor 30 fok hideg van, igen jó szolgálatokat tesznek a fából épült házak. A hidak, kikötők, lépcsők, járdák, csatornák, sétányok, minden-minden fából készül. Ennek természetes következménye, hogy nagyon félnek a tűztől és városi tűzoltóságuk mintaszerű tökéletességgel van felszerelve. A tűzoltókat nagy tiszteletben tartják és bár a háború hosszú volt, egy sem vonult be katonai szolgálatra. A város több tornyában figyelő őrszemek vannak elhelyezve és éjjel-nappal éber szemmel figyelniök kell a nekik kiutalt területre. Tűz esetén a toronyban azonnal kitüzik abban az irányban a zászlót, ahol tűz van. Egyuttal harangjelzésekkel adják tudtul a lakosságnak a tűzveszélyt. Ezt a jelzést átveszik az összes toronyőrök. Minden rendőr csak tűz esetén használható trombitájával vészjeleket ad le és a Volgán horgonyzó sok száz hajó kürtje egyszerre búg, sivít, a templomok harangjait félreverik, percek alatt talpon van az egész város.

Éjjel különösen vészesen hangzik ez a tüzilárma és az összes őrtornyokban kigyulladnak a vörös lámpák. Az őr, miután közvetlen tele-

fonjelentést tett a tűz körülbelüli helyéről, a tűz irányába piros rakétajelzéseket ad le. A tűzoltók laktanyája gyönyörűen be van rendezve. Ragyog minden a tisztaságtól és pompásnál pompásabb tüzes lovak sorakoznak az istállóban. Két pár ló mindig teljesen felszerelve és négy óránként kifelé fordulva áll istállójában, hogy gyorsan be lehessen fogni. A tűzoltók a félemeleti helyiségeikből fából épített ródliszerű csusztatókon esnek a szerelék kocsik felé. Mikor elindulnak a tűzoltókocsik, elől vagy száz lépésre egy lovasfutár vágtázik zászlórud módjára lábához erősített égő fáklyával és magashangú kürtjével belesüvíti az éjszakába vészesen hangzó tüzoltóriadót:

— Tűz van! Tra-ra! Tűz van!

Jaj gyermekeim, látnátok azt a rendet, azt a fegyelmet, azt az engedelmességet, ami egyszerre az utcán terem. Nem ám úgy, mint itt Pesten, ahol a mi tűzoltóink már akkor életveszélyben vannak, mikor a gyalázatosan fegyelmezetlen pesti utcákon a tűzhöz kell robogniok. Bizony ott az a parancs, hogy az a kocsis, aki meghallja a tűzriadó kürtjelet, köteles azonnal az út szélére hajtani és ott megállni. Persze az autók is, sőt még a villamosok is ott állanak

meg, ahol a kürtjel éri őket. És addig áll kőszobor módjára mozdulatlanul az egész utca, amíg hallja a kürtjelet. Jaj annak, aki ezt a parancsot nem teljesítené, azt a járókelők rögtön agyonütnék. Mikor a lovasfutár így megtiszította az utcákat, akkor követik őt a rajta rajtában haladó tűzoltókocsik. Kalapleemelve üdvözlik a lakosok a legrettenetesebb rém, a tűz megfékezésére harcba induló hősöket. A kocsikon elhelyezett éles harangok szüntelenül jelzéseket adnak és a lobogó fáklyák kisérteties fényébe belecsillannak a habzó lovak patáinak szikrái.

Ugyanakkor már hallod a tűzoltóhajók vészesen bugó szirénáit, ezek a csatornákon rohannak teljes gőzzel a tűz helyére, vagy ahhoz legközelebb eső ponthoz.

Igy óvja, védi magát ez a fából felépült hatalmas város, ahol évekkel ezelőtt egy viharos éjjelen, háromszáz ház égett porrá. Ezért tisztelik, ezért becsülik, ezért a legelső mindenben a tűzoltó ebben a városban.

Ebben a városban voltunk, annak is a főutcáján, egy felhagyott zeneiskolában elzárva. A Policeiskaja ulica közepén, egy hatalmas nagy épület, békében a városi zeneiskola,

musikalnaja, ódon falai között voltak elhelyezve a hadifogoly tisztek. Mielőtt odaérkeztünk, a háború tartamára katonai laktanyának használták és hónapokon át orosz katonák laktak benne. Csak a talapzata volt kő, de egyébként a kétemeletes épület teljesen fából épült. A lépcsőház, a korlátok, a falak, a tető, szóval minden fából volt. Elképzelhető, hogy mennyi poloska gyűlt itt össze ebben a fapalota-laktanyában. Mikor első éjjel a priccseken, egy szál pokrócon aludtunk, majd felfaltak minket. A mélyen alvó bajtársakat ijedten ráztuk fel, mert annyi poloska volt a testükön, mint egy mákoskiflin a sűrűn rászórt mákszemek.

Egy álmatlanul eltöltött éjszaka után haditanácsot tartottunk. Elhatároztuk a legkegyetlenebb irtó hadjáratot a poloskák ellen. Különböző haditervek merültek fel, de végül is amellett határoztunk, hogy mind a 210 priccset hajnalban kivisszük egyszerre az udvarra, leöntjük petroleummal és kiégetjük a tolakodó vérszópó állatokat.

Ezt annál könnyebben, illetve olcsón megtehettük, mert az astracháni utcákon úgy árulják a petroleumot, mint nálunk nyáron a fagylaltot. Ott van ugyanis a petroleum hazája. Ha

a legyek nyáron nagyon bántják a lovat, a kocsis nyakon önti a lovát egy vödör petroleummal. Kocsikon házról házra járnak és teli torokkal kínálják potom olcsón, egy pár fillérért, egy nagy vödörrel. Nosza mi is, bosszútól vezérelve, egy egész hordóval vásároltunk éjjeli nyugalmunk háborítóinak megfenyítésére.

Alig pitymallott, a priccsek szépen felsorakozva ott állottak glédában. Szinte mozogtak a sok poloskától. Nagy kéjjel és élvezettel öntöttük rájuk a petroleumvödrök megszámlálhatatlan sokaságát. Már az udvar földje is sáros volt a petroleumtól, mikor a legkéjesebb pillanat érkezett — az elégetés.

Előkerült egy gyufa, egy sistergés és a következő pillanatban lángokban állott az egész udvar. Még a föld is égett. Ugy terveztük, hogy vagy három percig égni hagyjuk, azután eloltjuk.

Hatalmas, fekete, kormos füstoszlopok szálltak az égnek és mi boldogan gyönyörködtünk sikerült tömeggyilkolásunkban.

Egyszerre a nagy kacagás ajkunkra fagyott. Különös hangok ütötték meg fülünket. Vészes sejtelmeink valóra váltak. Félrevert harangok zugása, a száz meg száz hajó bugása,

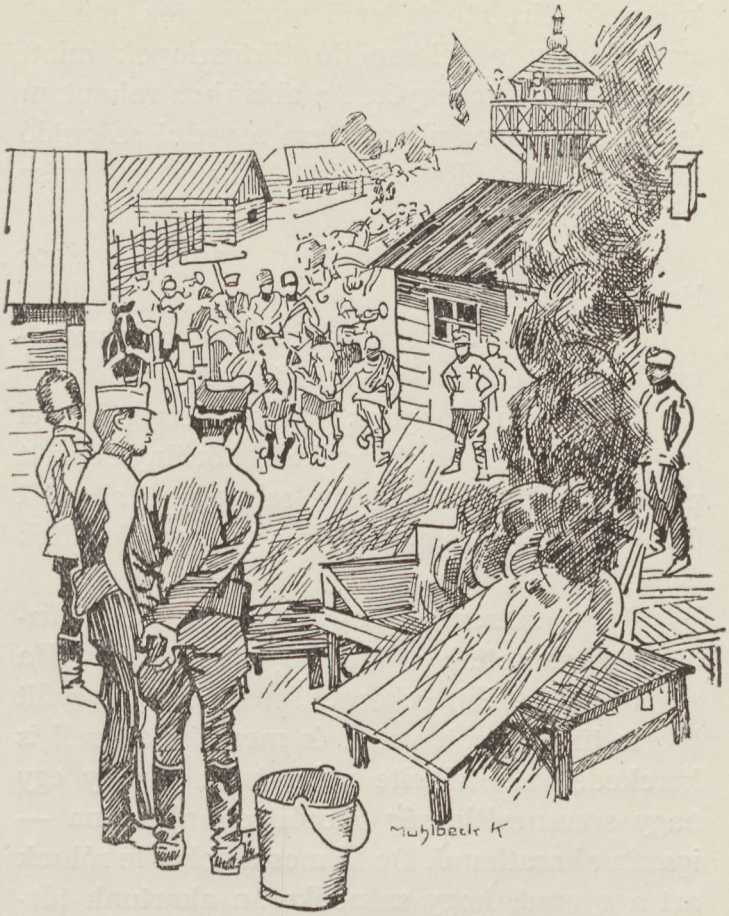

„Az ablakhoz rohantam és messziről megpillantottam a vadul száguldó tüzoltókocsikat."

kürtszók félreérthetetlenül meggyőztek minket arról, hogy a felcsapódó füstoszlopok miatt tüzet jelzett a toronyőr. Az ablakhoz rohantam és messziről megpillantottam a vadul száguldó tüzoltókocsikat. Percek alatt lázban égett egész Astrachán.

Tűz van, a főutcán, a hadifogolytábor lángban áll!

Rengeteg ember, rendőrök, katonák vonultak ki, mindenki az udvarra tódult.

Közben mi magunk, ahogy terveztük, el akartuk oltani a lángoktól körülnyaldosott priccseket. Igen ám, de ez sehogysem sikerült és az elégett petroleum után a priccsek kezdtek égni, lánggal, recsegve.

Isteni szerencse, hogy itt termettek a tűzoltók és eloltották a lángoló priccstábort. Ha percekkel később érkeznek, már a fából épült ház is tüzet fogott volna és mert éppen szél is kerekedett napfelkelte után, talán bizony egy nagy szerencsétlenség okozói lettünk volna — igazán akaratlanul. De ki mosta volna le rólunk azt a gyanut, hogy szándékosan akartunk tűzvész okozói lenni, ellenségeink gyengítésére.

A tűzoltók pár percnyi munka után végeztek és elfojtották a veszedelmet.

Igy végződött a mi astracháni poloska-irtásunk.

Azaz, hogy nem is így, mert megérdemelten, mindnyájunkat hét napi szobafogsággal büntettek meg.

De legalább nyugodtan aludtunk!

Magyar hűség

A hadifogolytáborban velem együtt szenvedett a hazáért egy fiatal kapitány. Súlyosan sebesülve jutott hadifogságba és hónapokon át, kórházról kórházra cipelték, mert alig tudták kigyógyítani nehéz sebeiből. Alig két hete érkezett meg hozzánk és már az első naptól kezdve igaz, meleg barátság fejlődött ki közöttünk. Nagyon örült, hogy a kórházból kiszabadulhatott, mert éppen a karácsonyi ünnepek előtt érkezett a táborba. Igy a szent estét már magyar bajtársai társaságában tölthette el.

Az orosz karácsonyi ünnepek előtt voltunk. Az oroszok ugyanis az ó-görög naptár szerint minden ünnepüket tizenhárom nappal később tartják meg, mint mi. Az orosz december elseje, a mi december tizenharmadikánkra esik. Ilyen furcsa az orosz nemzet. Más a naptára, az ő vasuti sinei szélesebbek, más betükkel írnak,

külön vallásuk van, külön mérő egységeik, más a pénzük, más a nyelvük, a papjaik szakállt viselnek és a római pápa helyett egyházuk fejedelme az orosz cár, az atyuska.

Az orosz karácsonyi ünnepek előtt voltunk, mikor Pista kapitány úr így szólt hozzám:

— A tanácsodat és segítségedet szeretném kérni, mert igen nehéz helyzet előtt állok.

— Kedves Pista, rendelkezésedre állok, ha tehetem, szivesen segítek rajtad és örömmel foglak tanácsaimmal ellátni.

Pista kapitány leült mellém a priccsre és komoly arccal mesélni kezdett:

— Mikor idekerültem a kórházba, nagyon beteg voltam. Az orosz orvosok nagy gonddal kezeltek és valóban igazságtalan volnék, ha panaszkodnék. A kórházban több vöröskeresztes ápolónő volt. A jó Isten áldja meg őket azért a sok jótéteményért, amelyben a hadifoglyokat részesítették. Abban a teremben, ahol én feküdtem, Galmiczin hercegnő volt a főápolónő. A hercegnő különös gonddal ápolt engem, mert beszélgetéseink során rokoni köteléket fedeztünk fel. Nekem ugyanis volt egy nagybátyám, aki vagy húsz évvel ezelőtt az orosz nagykövetségnél szolgált és ott a hercegnő egy rokonát

vette el feleségül. A hercegnő igen jól beszélt németül is, de csak titokban mert velem németül beszélni, mert ezt az akkori orosz viszonyok miatt mindenki előtt letagadta. Mikor már felgyógyultam és már annyira megerősödtem, hogy a táborba hozzátok jöhettem, a hercegnőnek elmondottam, hogy azért sietek a táborba, mert a karácsonyi ünnepeket veletek szeretném eltölteni. Ekkor a hercegnő meghivott az ő palotájában tartandó nagy karácsonyesti ünnepélyére, megigértem, hogy arra el is fogok menni.

Persze most a táborban már láttam, milyen könnyelmű igéretet tettem és mikor kötözésen voltam a kórházban, megírtam, hogy sajnos, nem jöhetek, mert a táborból éjjel kiszökni nagyon kockázatos vállalkozás, az utcán felismerhetnek, bebörtönözhetnek, esetleg még komolyabb bajom is lehet, így hát maradok a táborban.

Azóta titokban kétszer is levelet váltottunk és én mindig szabadkoztam a kalandos vállalkozástól. Végül ma délben egy kis cédulát kaptam, amelyen csak ennyi áll:

„Ich hätte nie gedacht, dass ein ungarischer Rittmeister auch feig sein kann.

Prinzessin Galmiczin.“

(Sohasem hittem volna, hogy egy magyar kapitány gyáva is tud lenni.

Galmiczin hercegnő.)

Azt hiszem máris belátod, hogy ezt a vádat nem hagyom magamon száradni és ha az életembe kerül is, holnap, az orosz karácsonyestén kiszököm a táborból egy éjszakára.

Azonnal hozzáfogtunk a szökés előkészítéséhez. Pista a kórházból civil orosz ruhát, csizmát, orosz kucsmát csempészett be. Megállapodtunk, hogy már délután 4 órakor, mikor beáll a sötétség, a szomszédos vendéglő kerítésén fog átmászni és a vendéglőn át, mint orosz vendég az utcára fog kisétálni. Ezt könnyű volt megtenni, mert az orosz szentestére való tekintettel, az őrök lanyhábban látták el szolgálatukat, nekik is karácsonyfájuk volt az őrszobában. Megállapodtunk, hogy Pista pont éjfélkor a vendéglőn át ismét hazajön. Akkor váltották ugyanis az őröket, ami bizonyos zajjal járt és főleg a váltási hely messze esett a vendéglő kerítésétől.

Minden simán ment. Pista szerencsésen kijutott. A hercegnő szánkójában a második utcasarkon várta és hangos csilingeléssel röpítették

„Nem a ruhámat, az életemet ha kell, feláldozom a kapitány úrnak!"

a szökevény hadifoglyot a fényárban uszó hercegi palota családi szentestéjére.

Este vacsora után az udvaron sétáltatták a hadifoglyokat. Feltünt nekem, hogy a máskor kivilágított vendéglői udvar sötét. Séta után az emeletre rohantam, onnan lenéztem a vendéglő udvarára és rossz sejtelmeim valóra váltak. A vendéglőt a szent estére való tekintettel, már este 7 órakor bezárták. A szegény Pista visszatérési utja el volt vágva.

Azonnal haditanácsot tartottunk, mitevők legyünk. A következő haditervet eszeltük ki. Éjfél előtt minden ablakhoz feláll egy tiszt és élesen figyel, hogy nem pillantja-e meg Pista kapitányt az utcán. Tudtuk, hogy ha bezárva látja a vendéglőt, kétségbeesve a tábor körül fog járni. Szerencsére az ünnep miatt alig járt ember az utcán. Aki elsőnek megpillantja, rögtön kinyitja az ablakot és egy magyar nóta dallamára énekli a következő szöveget:

Holnap a templomban várunk.
Katonaruhát szerezzél a városban.

Szerencsére másnap vasárnap volt, amikor is az őrök a római katolikus templomba kisértek minket. Olyankor a városban dolgozó katonák

és altisztek is misére jöttek, de azok őrök nélkül jártak.

Közeledett az éjfél, mindenki az őrhelyén állott. Egyszerre kicsapódik egy sarokablak s az ott álló hadnagy úr énekelni kezd. Odarohanok és látom Pistát egy másik orosz úrral arra sétálni. Intett a fejével, megértette a magyar „nótát".

Kiadtam a parancsot, hogy holnap még a zsidók is templomba jönnek. Minél többen legyünk, annál nehezebb az ellenőrzés.

Másnap kérdezte az altiszt:

— Gospodin kapitán, miért jöttök ma annyian a templomba?

— Mert nagy ünnepünk van — feleltem ravaszul.

Elindult a templomi menet. Az egyik egy tiszti sapkát, a másik egy pár fehér keztyüt, a harmadik tiszti körgallért és egy lovagló botot vitt. Ezzel akartuk Pistának megadni a tiszti jelleget a templomi sokaságban.

Minden tervszerüen ment. Pista legénységi ruhában mellénk furakodott és ott lassan magához véve a ruhadarabokat, egész tiszti formája lett.

Mise után sorakoztunk. Az őrök meg-

számoltak, mégegyszer, háromszor, de mindig eggyel több volt, mint ahányan jöttünk.

— Mi a baj — kérdeztem —, talán hiányzik valaki?

— Dehogy hiányzik, sőt eggyel több lett!

— Biztosan rosszul számoltátok, mikor eljöttünk.

— Vigye az ördög, inkább eggyel többet viszek haza, mint kevesebbet.

Mindnyájan nevettünk, az őrök is megnyugodtak és szerencsésen hazaérkeztünk. A kapuban, nehogy az őrparancsnok számolni kezdjen minket, erre a célra kiszemelt fiúk már a belépés pillanatában mókázni kezdtek és indiánokhoz hasonló csatakiáltással egymást agyontaposva rohantunk be a szűk folyosón.

Még egy számtantanár se tudott volna megszámlálni minket, nem egy orosz altiszt.

Most pedig adjuk át a szót Pista kapitánynak, majd elmondja mi történt vele:

— A herceg háromlovas szánkója percek alatt a palotához röpített. Szinte szédültem, mikor annyi havi lövészárok, élet és hadifogság nyomorúsága után, a csillároktól kivilágított fényes palotatermekbe léptem. Négyen ültünk az asztalnál. A hercegnő, a herceg, a jószág-

igazgatója és én. Egész este németül beszélgettünk. Vacsora után a hercegnő zongorázott, mi énekeltünk. Repült az idő és mennem kellett. Közeledett az éjfél. A herceg óhajára a jószágigazgató kisért gyalog a táborhoz, mert feltünő lett volna, ha a szentestén befogat. Utasításra egész uton hallgatnom kellett, míg társam — különösen a rendőrök mellett — hangosan vitatkozott velem oroszul. Ilyeneket mondott hangosan:

— Kérlek, hallgass! Ne szólj egy szót se, hagyjál kibeszélni, majd ha elmondottam mindent, akkor te is elmondhatod a véleményedet!

Sejted, mennyire hallgattam. Hiszen egyetlenegy szó árulóm lehetett volna. Nem tudom leírni elképedésemet, mikor a vendéglőt zárva találtam. Kétségbe voltam esve. De mikor meghallottam a Gézát énekelni az ablakban, hangosan vert a szivem, mindent megértettem. Nem mentünk vissza a kastélyba, hanem a gazdasági majorba. A major előtt áll a hercegi templom. Az uradalomból az igazgató kihivatott egy munkára kiadott hadifoglyot. Ott találkoztam vele. Mindent elmondottam neki őszintén. Mikor meghallotta, hogy mit kérek, mindkét kezét mellére téve, kipirult arccal válaszolt:

— Nem a ruhámat, az életemet ha kell, feláldozom a kapitány úrnak!

Még éjjel átöltözködtem, a derék fiúk versenyre keltek, hogy kinek a sapkáját, nadrágját vegyem magamra. Egész éjjel nem hunytam be a szememet. Reggel a többi fiúval együtt mentem én is a templomba — mint közvitéz. A többit már tudjátok. Most, hála a magyar bajtársak hűségének, itt vagyok megint köztetek.

A kis magyar cukrász

Hét napig hajókáztunk fel a Volgán, míg elérkeztünk ahhoz a vasuti állomáshoz, ahonnan az út Szibériába vezet. Itt több tiszti hadifogoly szállítmány találkozott. Egy orosz tiszt vette át a parancsnokságot, hogy elvezessen minket Szibériába. Ahelyett, hogy hazafelé szállítottak volna minket két évi hadifogság után, éppen ellenkező irányba indult el a szomorú, megtört társaság. Búcsút mondtunk tehát Európának és indultunk Ázsiába. Megint „termes szalonkocsik"-ban; öreg, recsegő, bűzös marhavagónokba préseltek minket és minden kocsiba egy őrt állítva, elindult a tehervonat. Megint éjjel-nappal utaztunk. Kéthetes utazás volt előttünk és a nagy bizonytalanság. Főleg azonban az fájt nekünk, hogy ez az utazás egyuttal azt is jelentette, hogy hónapokon át nem fogunk postát kapni hazulról. Hiszen tiz napja

utaztunk már és még mindig nem tudtuk hová. Csak annyit: Szibériába. Igy nem is írhattuk meg haza új címünket, csak majd akkor, mikor valahol végre megállapodunk. A levél onnan két hónapig utazott, míg hazaért. A válasz megint csak két hónapig utazik. Egy hónapig vagyunk uton. Tehát ez egyuttal azt is jelentette, hogy közel egy fél esztendeig hazulról minden sor írás nélkül maradunk. Arról természetesen szó sem lehetett, hogy régi helyünkre érkezett — nekünk oly nagyon drága — levelezőlapokat utánunk küldjék. Azt egyszerüen eldobták. Ilyen szomorú gondolatokkal eltelve, robogott velünk a vonat az örökhó országa, Szibéria felé.

Az egyik állomásnál a vasuti pályatesten dolgozó magyar bakuskák figyelmeztettek minket, hogy nemsokára elérjük Európa határát. Ezek a derék magyar fiúk, mikor meglátták minket a marhavagónok ajtajában, eldobták a csákányt, feszes „vigyázz!“ állásba vágódtak és olyan keményen tisztelegtek, akárcsak otthon a Városligetben. Ezt a kemény tisztelgést nem a kényszer diktálta, nem a gépies fegyelem, nem a meghunyászkodás, hanem a szeretni tudó nemes magyar szív. Az a

szeretet és tisztelet, amely minden harcteret járt magyar katonát az ő gondoskodó, derék tisztjeihez fűzött. Bámulták is az orosz őrök, mi pedig büszkén kiáltottuk oda: „Adjon Isten, kedves fiam!“

Jól mondották a robotoló magyar fiúk. Alig pár percnyire az állomástól megpillantottuk azt a hatalmas, magasbatörő kőoszlopot, mely Európa határát jelzi. Mire visszanéztünk reá, már nagy betükkel olvashattuk az oszlop másik oldalán: ÁZSIA.

Vonatunk beérkezett Cseljabinszkba. Az első nagyobb szibériai állomás. Megtudtuk, hogy vonatunk itt négy órát fog állani. Miután nem vártak minket étkezéssel, az orosz tiszt megengedte, hogy ötösével egy-egy orosz szuronyos őr kiséretében a városba mehetünk bevásárolni. Az orosz őr beigazította tisztje után óráját, azzal, hogy három óra mulva a pályaudvaron kell lennünk. Az orosz katonák még megkérték őrünket, hogy hozzon tiz darab bulkit, fehér kenyeret a városból. A pályaudvaron az átutazó katonai szállítmányok ugyanis mindent felettek.

A városban nagy öröm ért minket. Magyarul beszélgetve bandukolunk, amikor egy

kis cukrászinas, hátán egy hatalmas kenyérkosárral reánk köszöntött: „Jó napot kivánok, hova mennek a tiszt urak?“ Hangosan dobogott a szivünk. Magyar szó itt Ázsiában! Megállottunk, hogy az ügyes kis fiúval egy pár szót váltsunk. Elmondotta, hogy az apja mint cukrász már békében idejött dolgozni, azóta a kis magyar család itt él. Az orosz őrünk orrát megcsapta a friss, ropogós kenyér szaga és mindjárt alkuba bocsátkozott 10 darab erejéig. Amíg kiszámolta a kosár fenekéről a kenyereket, a kis magyar inasfiú titokban átadott nekünk két darab magyar ujságot. Még békéből megmaradt nekik, mert előfizettek a lapra és gyüjtötték. Most ezeket a régi lapokat vitte a magyar foglyoknak olvasni. Istenem, magyar ujság, magyar nyomtatott betü, egy valódi *Budapesti Hirlap!* Hamar eldugtuk a drága zsákmányt, a fiúnak egy szép ezüst rubelt adtunk borravalóul. Búcsúzásul sokszor összecsókoltuk, a viszontlátásra édes magyar hazánkban!

Bebarangoltuk a várost és indultunk vissza a pályaudvarra. Átmegyünk a várótermeken, egyenesen azokhoz a sinekhez, hol vonatunk állott. Nagy meglepetéssel hallottuk, hogy vonatunk már egy fél órával előbb elindult.

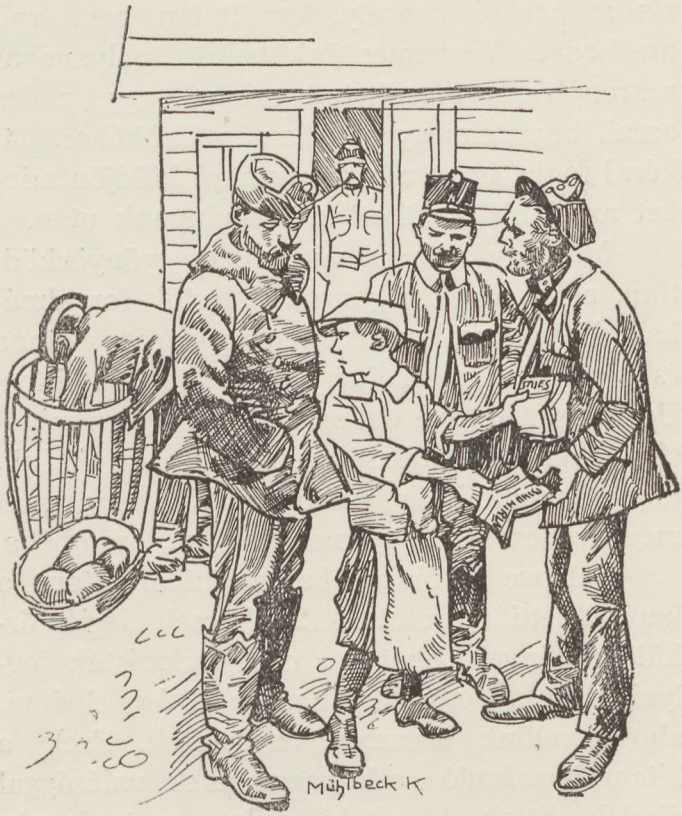

„Amig kiszámolta a kosár fenekéről a kenyereket, a kis magyar inasfiú titokban átadott nekünk két darab magyar ujságot.“

Mitévők legyeünk? Az orosz őr, polgári foglalkozására kazáni borbély, egyáltalán nem volt megijedve. Visszamentünk vele a pályaudvar perronjára, ott leültetett minket egy padra azzal, hogy elmegy az állomás főnökéhez. Ott kérni fogja, hogy a gyorsvonattal küldjön minket az előbb elindított szállítmányunk után.

Már egy félórája vártunk és gyönyörködtünk a hatalmas pályaudvar festői forgalmában. Egyszerre hozzánk lép egy orosz katona és németül kérdezi, hogy mire várunk itten. Udvariasan felelve elmondottuk. Erre ez minősíthetetlen gorombaságokkal támadt reánk, hogy hazudunk és szuronyát ránk szegezve, megparancsolta, hogy menjünk az őrszobába.

Belépve az őrszobába, megpillantottam a kapu feletti feliratot: A 28-ik cseh légió őrkülönítménye. Tehát gaz cseh légionisták foglyai lettünk. Betörőkkel nem lehet úgy elbánni, ahogy velünk szemben viselkedtek. Ezek a bitang hazaáruló cseh gazemberek valósággal diadalordításba törtek ki, mikor motozásunknál megtalálták a cukrászfiútól kapott magyar ujságokat. Németül ordítottak: „Disznó magyarok, majd adunk mi nektek!“ Valósággal berugtak minket egy félig sötét, piszkos cellába,

ahol már két holtrészeg, betörő féle alak a földön hortyogott. Tanakodni kezdtünk, hogy mitévők legyünk. Egyszerre a piszkos ablakon kitekintve látjuk, hogy a minket kisért orosz őr a cseh légionistákkal hangosan vitatkozik. Nem sokáig tartott. A csehek rárohantak, elvették fegyverét, össze-vissza verték és őt is berugták közénk a cellába.

Itt elmondta, hogy minden rendben volt már, az állomásfőnök tudott arról, hogy mi lemaradtunk, mert erre figyelmeztették mielőtt a szállítmány meglepetésszerüen elindult. Már a jegyeket is megmutatta azzal, hogy egy óra mulva indulnunk kell a személyvonattal. A tehervonat-szállítmányunkat csakhamar utól fogjuk érni. Derék őrünk szembeszállt a csehekkel. Bizonyítgatta, hogy mi ártatlanok vagyunk, ő felelős a foglyaiért és nekik semmi közük hozzá. Majd azt mondta nekik: „Gyáva kutyák, ne itt hősködjetek, hanem menjetek ki a frontra!“ Erre rohantak rá a bitangok, lefegyverezték, megverték és ide belökték. Megszorítottuk az ellenséges katona derék, becsületes kezét.

Az idő azonban mulott és most már, őr és foglyok, közönséges rabok lettünk.

Már este volt, még mindig semmi.

Egyszerre kinyilik a cella ajtaja, ott áll egy vasutastiszt — az állomásfőnök — és egy eddig nem látott cseh légionárius és behívnak az irodába. Visszaadták a tőlünk elszedett holmikat, az őrnek a puskát, kiléptünk az ajtón és az állomásfőnök komor arccal megszólalt:

— Önök ártatlanok, tiz perc mulva indul a vonat, siessenek, nehogy lekéssék, mert már kétszer sürgönyzött önökért az orosz szállítmányparancsnok tiszt úr. Nagynehezen és véletlenül találtam önökre, talán az életüket mentettem meg!

Könnyes szemekkel megköszöntük.

Az orosz katona ökölbeszorított kezét fenyegetőleg a csehek felé rázta és odakiáltott nekik:

— Megálljatok, kutyák, visszafelé meglátogatlak titeket, de akkor jaj lesz nektek!

Felugrottunk a vonatra és másnap szerencsésen utólértük a szállítmányunkat.

Akkor lefegyverzetten hallgatnunk kellett. Ma is lefegyverzetten ugyan, de az orosz katonával együtt ökölbeszorított kezekkel kiáltom feléjük:

— Megálljatok kutyák, visszafelé még meglátogatunk titeket, de akkor jaj lesz nektek!

Díszműárugyár és motozás

A hadifogság szomorú órái nagyon nehezen teltek. Gondoskodni kellett tehát olyan szórakozásokról, amelyek egyrészt elterelték szomorú gondolatainkat, másrészt tanulságosak és az egész életre hasznosak voltak.

Különböző tanfolyamokat alapítottunk. Franciául, angolul, olaszul és németül tanultak a fiúk. Volt, aki szorgalmasan forgatta az orosz nyelvtant. Minden tanfolyamnak volt egy tanára, aki mint tanulmányvezető működött. Sokan tanultak meg nyelveket orosz fogságuk alatt, amelynek az egész életen át hasznát fogják látni. Mert úgy mondják, hogy mindenki annyiszor ember, ahány nyelven beszél.

Ujságot alapítottunk. Szépirodalmi folyóiratot. Gyönyörű rajzokkal és műmellékletekkel. A folyóirat minden egyes sorát nyomtatott

betük formájában a tisztek gondosan kirajzolták. Az ujság napok szerint az egyes szobáknak volt kiutalva. A hónap végén nyilvánosan elárvereztük. Bizony felverték az árát, azt hittük, valamikor hazahozhatjuk. De úgy tudom, egy sincs belőle. Ma kincseket érne például az az ünnepi szám, melyet boldogult IV. Károly király koronázásakor készítettünk.

Oroszországban nem lévén magyar kártya, emlékezet után tökéletes hűséggel megterveztük a 32 darab magyar kártyát. Az egyes alakokat magyar hadvezérekkel pótoltuk. A négy királynak a német császárt, a magyar királyt, a bolgár cárt és a török szultánt állítottuk be. Művésziesen szépek voltak ezek a kártyák. Mindig több csomagot kértek, a végén már egészen gyáriasan rendezkedtük be. Az egyik csak rajzolt, a másik tussal kihuzta, tovább adta, hogy az egyes szineket befessék. Ketten csak a számokat rajzolták. Az utolsó radirral tisztította. Tizenöt kézen is átjárt egy-egy lap, míg a 32-es csomagba került. Volt is nagy keletje és a fiúk szép zsebpénzt is szereztek maguknak — játszva, szórakozva.

Az astracháni nagy zsinagóga terveit magyar mérnökök, magyar fiúk készítették. Hete-

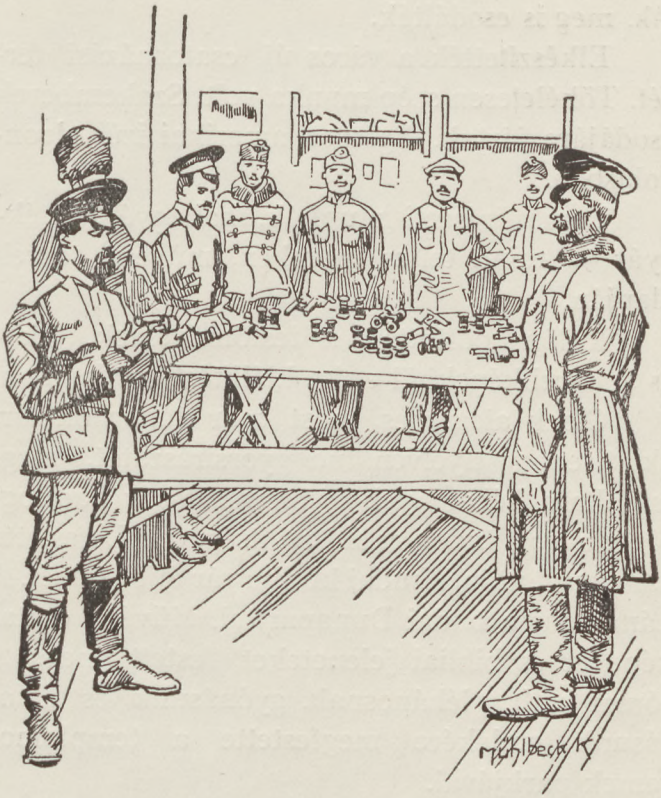

„Egymás után szedték elő a fából készült tökéletes utánzatú pisztolyokat és gukkereket. Csakhamar tele lett velük a hosszú asztal."

ken át dolgoztak rajta vagy tizen. Ki is állították, meg is csodálták.

Elkészítették a város új csatornázási tervét. Tökéletesen szép munka volt. Szakemberek csodájára jártak. Egészen amerikai izű elgondolásban.

Lombfűrészeti munkák, babagyár, játékgyár — mind teljes üzemben, művészi tervek alapján.

Külön hódítottak a festőművészek. Olaj- és aquarellképekből egész kiállítást rendeztünk.

Glock alezredes, most már tábornok úr, aki tizenegy nyelven tud gyorsirászatot, megcsinálta a héber nyelv gyorsirását egy hadifogságban volt tudós rabbi segítségével. Lefestette emlékezet után a budai királyi vár éjjeli képét. A Lánchidat a budai Dunaparttal. Művészi csataképeket és bibliai jeleneteket festett meg. A római kath. plébánosnak, gyónásunk és áldozásunk emlékére megfestette a templomot remek parkjával.

Volt közöttünk szenvedélyes asztalos, lakatos, órás, szőnyegszövő, kézimunkázó és más műkedvelő mester. Természetesen elhalmoztuk munkával.

Egy zongoraművésznek, miután nem volt

szabad zongorát bérelnünk, egy tökéletes billentyűszerkezetet készítettek. Ezen a néma zongorán gyakorolta magát órákon át, hogy kézügyességét megtartsa. Ő azt állította, hogy hallja is, amit „játszik". Néha hamisat fogott és olyankor ötször is ujra kezdte, amíg nem ment tökéletesen.

Utólérhetetlenül szép sakk-figurákat faragtak keményfából. Merem állítani, hogy egy műgyűjtő ma egy egész kis vagyont adna érte. Volt olyan bábú, amelyiken egy hétig is dolgoztak. És micsoda művészi rajzok, tervek alapján.

A szinházi díszletgyár is nagyszerüen működött. Havonkint szinielőadásokat rendeztünk. Ehhez festették a földön hasonfekve a nagy díszleteket. Erdőket, kastélyokat, szobákat. Öreg zsákokat ragasztottak lécekre és vigan fütyürészve ment a munka.

A fordítóiroda is lázasan dolgozott. Ezek az orosz ujságokat fordították és minden nap ebéd után felolvasást tartottak magyarul.

A „nagy vezérkar" titokban szép vázlatokban nyilvántartotta az összes harctereken a hadihelyzetet.

A hírszerzőknek kötelességük volt minden

levélben hazulról jött hírt a hirdetőtábla részére csinosan megírni. Erről a tábláról igen sok érdekes hírt olvashattunk le. A postatisztek, az étkező gondnoka, a bevásárlók felváltással pontosan teljesítették kötelességüket.

A teljes üzemben lévő díszműárugyár azonban nagy bajt hozott a fejünkre. A fiúk kitalálták, hogy pompás prizmás távcsöveket és pisztolyokat tudnak gyártani — fából. Az utánzatok nagyszerüen sikerültek. Az acélrészeket és a távcső lencséinek csillogását staniol-lemezekkel pótolták. Persze az ablakhoz álltak vele és figyelték, hogy vajjon valódinak tartják-e az oroszok. Természetesen csakhamar hire terjedt a városban, hogy a hadifogoly tisztek revolvereket rejtegetnek és Zeiss-féle prizmás távcsövekkel vannak felszerelve. Ezt a katonai parancsnokságnak is besúghatták, mert egy szép napon azt vettük észre, hogy egy egész század körülzárta a tábort. Sorakoztattak minket az udvaron és ott megmotoztak. Ezalatt minden holminkat összekotorták — és kutattak a revolverek és távcsövek után.

Mindenkinek átkutatták „nagy podgyászát", azt a pár cigarettaskatulyát, melyben ereklyéinket rejtegettük. Majd sorra kerültek

az összes zsebek is. Persze, nagy volt a csalódás. Szégyelték is, hogy így felültettük őket.

Egymás után szedték elő a fából készült tökéletes utánzatú pisztolyokat és gukkereket. Csakhamar tele lett velük a hosszú asztal. Természetesen elkobozták — de persze egy hét mulva már új példányok készültek.

Igy éltünk mi, így kerestük a munkát, hogy elfelejtsük nagy fájdalmunkat és kinzó honvágyunkat.

A Volgán át puskatűzben

Egy szép nyári napon arra ébredtünk, hogy délben hajón az összes hadifogoly tiszteket elszállítják Astrachánból Szibériába.

Nem nagyon adtunk hitelt ennek a rémhírnek, mert ez már többször előfordult velünk. Ez az áthelyezési parancs az orosz táborparancsnok praporcsiknak kitünő alkalom volt pénzszerzésre. Hát a szegény hadifoglyokon is lehet pénzt szerezni? ugy-e azt kérdezitek. Hát majd elmondom hogyan. Reggel bejött a táborba az orosz praporcsik és kihirdette a parancsot, hogy még aznap este mindnyájan el leszünk szállítva. Mindenki csak egy kis csomagot vihet magával a kezében, amit indulás előtt ellenőrizni fognak. A szegény hadifogoly hónapokon át a szájából is ha elspórolta, de vásárolt egy pár feltétlenül szükséges cikket. Szalmazsákot, takarót, lepedőt, lámpát, tankönyveket,

egy kis polcot, mosdószereket, fehérnemüt, törülközőt és ehhez hasonló nélkülözhetetlen dolgokat. Igen ám, csakhogy sok kicsi sokra megy. Ha ezt mind összecsomagolom, egy nagy kofferbe sem fér el. Ki tudja ezt cipelni? Nem lehetett mást tenni, mint hálásan elfogadni a praporcsiknak azt a kegyes engedélyét, hogy majd eljön a táborba egy lim-lomokat vásárló kereskedő és mi mindent eladhatunk neki. Örömmel fogadtuk a jó hírt, úgy gondolva, hogy az új fogolytáborban majd ezen a pénzen lassan megint megvásárolhatunk mindent. Tényleg meg is jelent a vásárló. Elképedve hallottuk, hogy micsoda potom árakat kinál dolgainkért. Alig pár fillért egy teljes lámpáért, a szalmazsákokat alig akarta megvenni. Volt aki széket is faragott magának, ezt 20 fillérért vette át. Nem volt mit tennünk. Este már utazunk, ha nem adjuk el, ugyis ott kell hagyni, egye a kő, jobb az a pár fillér is, mint semmi. A kereskedő átvette az árut és a praporcsik engedélyével az általunk kiürített egyik szobába zárta el, hogy estére kocsival el fogja vitetni.

Este 7 órára volt jelezve az indulás. Teljesen becsomagoltunk és felöltözve az udvaron menetkészen vártuk a parancsot. Pár perccel

hét óra előtt megjelent a praporcsik és kihirdette, hogy a magasabb parancsnokságtól most érkezett meg a távirat, melyben a mi áthelyezésünket hatálytalanították és mi továbbra is itt maradunk. Nagy éljenzésbe törünk ki és boldogan rohantunk vissza a mi megszokott helyünkre. Ekkor eszméltünk fel, hogy ni-ni, hiszen mi mindenünket eladtuk. Hol fogunk aludni. Nincs egy lámpa se. Este van. No de szerencsére még itt volt minden a táborban. Csakhamar előkerült a kereskedő és sajnálattal közölte velünk tört német nyelven, hogy ő az egész árut teljes egészében, úgy ahogy van, már eladta. Az illetőt rögtön ide fogja küldeni, tárgyaljunk vele. Ez már gyanus volt. Csakugyan beállított az új tulajdonos. Kinyitotta a szoba ajtaját és árulni kezdett. Mindent ötszörös áron kinált vissza. Felháborodva panaszkodtunk az orosz parancsnoknak, az a vállát vonogatta és csak annyit mondott:

— Hja kérem, ez a szabadkereskedelem!

Nem tehettünk egyebet, visszavásároltuk a saját holminkat ötszörös, tizszeres áron. Egész kis vagyont kerestek ezek hárman a szegény 210 fogoly tiszt megkárosításával. A harmadik ugyanis az orosz praporcsik volt, mert monda-

nom sem kell, hogy az áthelyezési parancsból egy szó sem volt igaz.

Ma is azt hittük, egy ilyen eladási műveletről van szó, de olvastuk a táviratot és láttuk, hogy valóban mennünk kell. Persze megint megjelent a vásárló hiéna. Nem adtunk el semmit és az indulás előtt öt perccel az udvaron halomra dobáltuk az összetört lámpákat, a darabokra tört székeket és rongyokra szakított matracokat.

Valóban utaztunk, a hajóról intettünk búcsút Astrachán városának. Mint tapasztalt öreg hadifoglyok, közös elhatározással nullás géppel mind lenyirattuk a hajunkat. Igy vágtunk neki a harmincöt napig tartó szibériai utazásnak.

Egy szigorú orosz altiszt volt a parancsnokunk. De már első nap, mikor meg akarta tiltani, hogy a nagy személyhajón szabadon járkáljunk, meggyűlt a baja a hajó parancsnokával, egy öreg hajóskapitánnyal. Kitanította az altisztet, hogy a hajón csak ő parancsolhat, más senki. Neki is ő parancsol. A hadifoglyokért amíg a hajón vagyunk, ő felelős. Ki is hirdette a parancsát, hogy az egész hajón szabadon járkálhatunk tetszésünk szerint. Tekintettel arra,

„A hajón levő orosz katonák figyelmesekké lettek a kiabálásra és felkapva fegyverüket, célba vették az uszókat és lövöldözni kezdtek reájuk."

hogy a hajóút gyönyörű nyári napsütésben hét napig tartott, ennek nagyon megörültünk.

Az első nagyobb városnál a hajókapitány tudatta velünk, hogy árurakodás miatt négy órát fog állani a hajó. Kérésünkre megengedte, hogy a Volga partjára fürödni mehessünk orosz őrök felügyelete mellett. A tiszti csapatban két budapesti uszóbajnok volt, a Bartha testvérek. Mind a kettő a budapesti N. S. C. Nemzeti Sport Club híres uszógárdájához tartozott. Fiatal kadét volt mind a kettő. Már sokszor átuszták a Dunát és vitatkozni kezdtek, hogy ők bizony a széles Volgát is át tudják uszni, sőt még vissza is usznak. A fogadást megkötötték és a két magyar fiú nekivágott bátor szívvel a hömpölygő, széles Volgának.

Feszült idegekkel figyeltük a fiatalok minden karcsapását. Többen, akik nem fürödtünk, a hajó fedélzetéről figyeltük a két uszóbajnok meggondolatlan bravurját. A vízben fürdő őrök, akik nem tudtak a fogadásról, látva a messze uszókat, nagy lármát csaptak, hogy ketten szöknek.

A hajón levő orosz katonák figyelmesekké lettek a kiabálásra és felkapva fegyverüket, célba vették az uszókat és lövöldözni kezdtek

reájuk. Mindez pillanatok műve volt. Teli torokkal kiabáltuk, fegyvercsövüket lenyomva, hogy sport, sport, nem szökés. A folyóba csapodó golyók a két bátor fiú mellett, magas tölcséreket verve tüntek el a hullámokban. Szerencsére nem találták el őket. A hajó kapitánya is a hidon termett és onnan távcsővel nézte a kockázatos vállalkozást.

Végre elérték a tulsó partot!

Szabad szemmel alig lehetett kivenni az alakjukat. A kapitány parancsára egy matrózzal két bajtárs azonnal csónakba szálltak és áteveztek a tulsó partra, hogy a két vállalkozó szellemű kadétot visszaszállítsák, mert visszafelé már nem engedte meg, hogy a majdnem kivihetetlen feladatra vállalkozzanak.

Mikor megérkeztek, háromszoros éljennel fogadtuk a rekordereket.

A hajó kapitánya melegen megrázta a két bátor fiú kezét — és az összes tiszteknek büntetésül egy napi szigorú kabinfogságot adott. Egy az egészért, az egész egyért.

Másnap az orosz ujságok megírták a nagy eseményt és mire este lett, a kapitány úr lejött hozzánk és felvitt mindnyájunkat a fedélzetre, szép magyar nótákat énekelni. A magyar dal

visszaszerezte ismét a hajó területére korlátozott szabadságunkat.

És a kék orosz ég alatt, forró nyári éjszakán, szomorúan hangzott fel a magyar dal:

Mikor az est mesélni kezd,
Utánad édes vágy epeszt . . .
Szeretnék olyankor ott lenni nálad,
Mikor az est mesélni kezd . . .
Hogy álomba én ringatnálak . . .

Szökés a fogolytáborból

Minden nap, minden este, mindenki azzal feküdt le szalmazsákjára aludni, hogy órákon át terveket szőtt a szökésre. Nincs az az izgalmas film vagy detektivregény, ahol olyan agyafurt szökéseket tudtak volna kitalálni, mint amilyen alig elképzelhető szökési tervekkel foglalkoztak a szegény hadifoglyok.

Ámde a sok terv csak terv maradt és igen ritkán jutottak kivitelre. Abban a szerencsétlenül nagy országban ugyanis hihetetlen akadályok gördültek a szökni akaró hadifoglyok elé. Az első legnagyobb akadály az óriási távolság volt. Hogy fogalmat alkothassunk magunknak, például csak felemlítem, hogy egyetlenegy orosz gubernia, az asztracháni, ötször olyan nagy, mint a régi, ezeréves Magyarország. A gyalog szökés tehát úgyszólván lehetetlen volt.

Az országutakon állandóan csendőrök cirkáltak és akármennyire megtanulta valaki az orosz nyelvet, akármennyire volt igazhitű orosznak átöltözködve, ha volt is rőt szakálla, fésületlen nyakba lógó haja, megrepedezett kérges tenyere, a csendőr éber szeme felfedezte benne a szökevény hadifoglyot. Az ezernyi kilométereket tehát csak vasuton lehetett megtenni. A vasutvonalakon állandóan ellenőrizték az utasokat. Maguk a kalauzok valóságos kémszolgálatot teljesítettek. De minden nagyobb állomáson utasellenőrző csendőrök szálltak fel a vonatokra és menetközben részletesen kikérdezték, megvizsgálták az utasok igazoló iratait. A bumágát, az igazolványt kérték, mert Oroszországban mindenkinek, aki utazik, igazolványai vannak. Ezeket az igazolványokat szinte gyárilag hamisították azok, akik ebből éltek. De ezt a csendőrök is tudták és éppen ezért kettős gondossággal vizsgálták, forgatták ezeket a bumágákat. Átkutatták a csomagokat, a vasuti kocsiknak összes rejtekhelyeit, még a kocsik tetejét, sőt a tengelyeket is átvizsgálták. Ugye nem csoda, ha a szegény hazavágyó hadifoglyot megcsipték.

Százan és százan kisérelték meg a szökést,

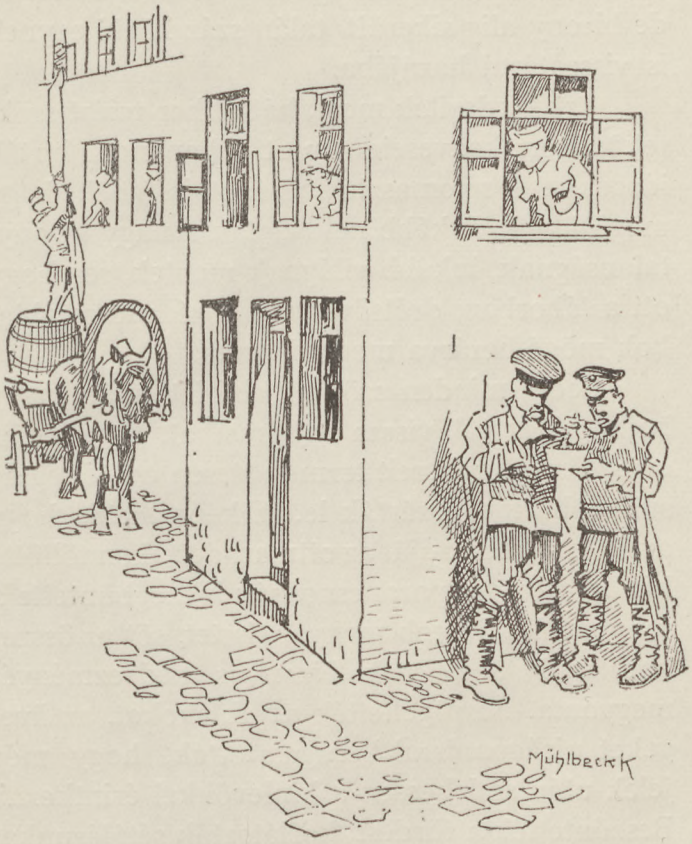

„A szakácsunk az őröknek jó paprikást adott kóstolóba, izleljék meg ezt a kitünő magyar eledelt. A kadét két összekötözött lepedővel leereszkedett a félig telt moslékos hordóba."

sokszor könnyelműen, igen kevés előkészülettel, de bizony alig sikerült talán száz közül egynek is visszatérni hazájába.

Azt kérdezitek most, hát akkor miért szöktek? Azért kedveseim, mert sokan nem birták idegekkel a nyomasztó fogságot és féltek, hogy megőrülnek. Inkább nekivágtak a nagy bizonytalanságnak, inkább világnak mentek, semhogy ott a táborban, drótsövények közé, rácsos ablakok mögé bezárva megőrüljenek.

Pedig minden szökési kisérlet után nagy bajban hagyták vissza bajtársaikat. Ugyanis az orosz őrség embereit természetesen egytől egyig súlyos börtönbe zárták le. Elképzelhető, hogy az új őrség bosszúját az ottmaradottakon töltötte ki. De az orosz parancsnokság is megbüntette a rangban legidősebb magyar tisztet, sőt az összes hadifogoly tiszteknek bizonyos kedvezményét megvonta. Beszögeltették az ablakokat, az üvegeket ujságpapirral beragasztották, hogy még jelek után se lehessen a kinlevőkkel érintkezni. Beszüntették a fürdést, korlátozták sétálásunkat az udvaron és sok-sok más apróságokkal tették még pokoliabbá az életet. Pár nap mulva azután felolvasták nagy büszkén a sürgönyt valamelyik városból, hogy a szökevényt már

elfogták és a tyurmában — várbörtönben — súlyos rabságba vetették.

Ezért történt az a szokatlan esemény, hogy Istenben boldogult öreg királyunk, I. Ferencz József uralkodásának utolsó évében egy megható nyilt parancsot írt az összes hadifogságban lévő tiszteknek, hogy ne kísérelják meg céltalanul a szökéseket, viseljék sorsukat türelemmel és megadással. Ő Felsége azt izente, hogy a haza minden fia teljesen tudatában van annak, hogy minden hadifogoly tiszt megtette kötelességét a harctéren és hogy a haza hálásan fog gondolni azokra a tisztekre, akik hadifogságot szenvedtek a nagy küzdelmek után. Sírva fakadtunk, mikor egy vöröskeresztes nővér magyarul felolvasta nekünk ezen parancsot. Láttuk, hogy a jó öreg király nem feledkezett meg rólunk, gondol ránk és elismeri azokat az áldozatokat és szenvedéseket, melyeket oly nagy türelemmel viseltünk a hazáért.

Most meg fogjátok érteni, hogy a bajtársiasság nevében mindenkire kötelezővé tettük, ha szökni akar, azt először jelentse be és mi megfelelő előkészületeket fogunk tenni, hogy az ottmaradt bajtársakat ne sujtsa az oroszok bosszúja.

A közkatonákat ugyanis nem nagyon ellenőrizték, azok ki voltak adva munkára és bizony sokszor változtatták munkaadójukat. Ha tehát egy tiszt meg akart szökni, először egy önkéntest szöktettünk be a táborba. Az felvette a tisztnek a nevét és a szökni akaró pedig az önkéntesnek a nevét.

Ilyen előkészületek után, nagyon fontos okok miatt beleegyeztünk, hogy egy fiatal kadét megkisérelje a szökést. Hosszas, előzetes megbeszélések után abban állapodtunk meg, hogy a naponként a táborba érkező moslékos hordóban fog megszökni. Az egyfogatú kocsinak magyar fiú volt a kocsisa. A kapuk állandóan zárva voltak. Csak az emeleti ablakból lehetett szökni. Megmondtuk tehát a kocsisnak, hogy másnap álljon közel a házhoz az ablak alá és beavattuk tervünkbe. Estefelé megérkezett a kocsi. Az őrök beengedték az udvarba. Közel a házhoz, egy ablak előtt állott meg. A szakácsunk az őröknek jó paprikást adott kostolóba, izeljék meg ezt a kitünő magyar eledelt. Minden tervszerüen sikerült. A kadét két összekötözött lepedővel leereszkedett a félig telt moslékos hordóba. Mi az ablakoknál álltunk azzal a parancscsal, ha az oroszok véletlenül észrevennék,

mindnyájan hangosan kacagni kezdünk, mintha csak egy rossz tréfáról lenne szó. Minden simán ment. Az oroszok ették a paprikást, a kocsis még egy vödör moslékot öntött óvatosan a hordóba, letakarta a piszkos, öreg, lyukas zsákkal, körülkötözte és mint rendesen, dolgavégezetten nagy köszönések között kihajtott az udvarból.

A kadét szerencsésen kijutott és az önkéntesből abban a pillanatban kadét úr lett. Napok mulva hallottuk, hogy a csendőrök ma bekisértek a legénységi táborba egy „önkéntest", aki szökni próbált.

A kadétunk volt. Talán öt állomást utazott.

Szegény, neki sem sikerült visszatérni rég nem látott, imádott hazájába!

A M.N.MÚZEUM KÖNYV-TÁRA

DE SGARDELLI CAESAR KÖNYVEI

A ski a hadseregben. A skisport katonai méltatása. Több fényképfelvétellel és egy kiképzési tervezettel.

Polgári céllövészet. Az ifjuság katonai nevelésével és a polgári céllövősport jövőjével foglalkozik. Számos fényképfelvétellel.

Kereszt és kard. A katonák válláserkölcsi alapon való nevelésének fontosságát fejtegeti hadtörténelmi alapon.

Bün-e a fegyverfogás? A nazarénus tévtant katonai szempontból ostorozza. Egy nazarénus katona élettörténete.

A jövő háborúja. Az Uránia Tudományos Szinház műsordarabja.

A mi hadseregünk. A hadsereg népszerüségét elősegítő tanulmány.

A haditengerészet. Látványos Uránia-darab saját felvételü magyar mozgófényképekkel.

A világháboru krónikája Harctéri riportok alapján készült, eredeti harctéri felvételekkel illusztrált Uránia-darab.

Visszatért hadifoglyok katonai tanácsadója. Segédkönyv a hadifogságból visszatért bajtársak részére.

Téli oktatásai. A 2. honvéd gyalogezred legénysége előtt tartott rögtönzött előadásai, gyorsirói jegyzetek alapján összeállitva.

Katonai Zseblexikon. Évenkint megjelenő általános katonai tájékoztató.

Párbaj Zsebkodexe. Különös tekintettel a lovagias ügyek elintézésénél figyelembe jövő katonai szabályokra.

Képes Katonai Mesekönyvei (a nagy háboruból). Ifjuság elbeszélések, harctéri élmények után.

I. kötet: Orosz harctér.
II. kötet: Szerb harctér.
III. kötet: Oláh harctér.
IV. kötet: Orosz fogság.

PÁRBAJKODEX. A párbaj zsebkodex hatodik bővitett kiadása.

Megrendelhetők minden könyvkereskedésben.

Korvin Testv. Bpest